

כוריאוגרף

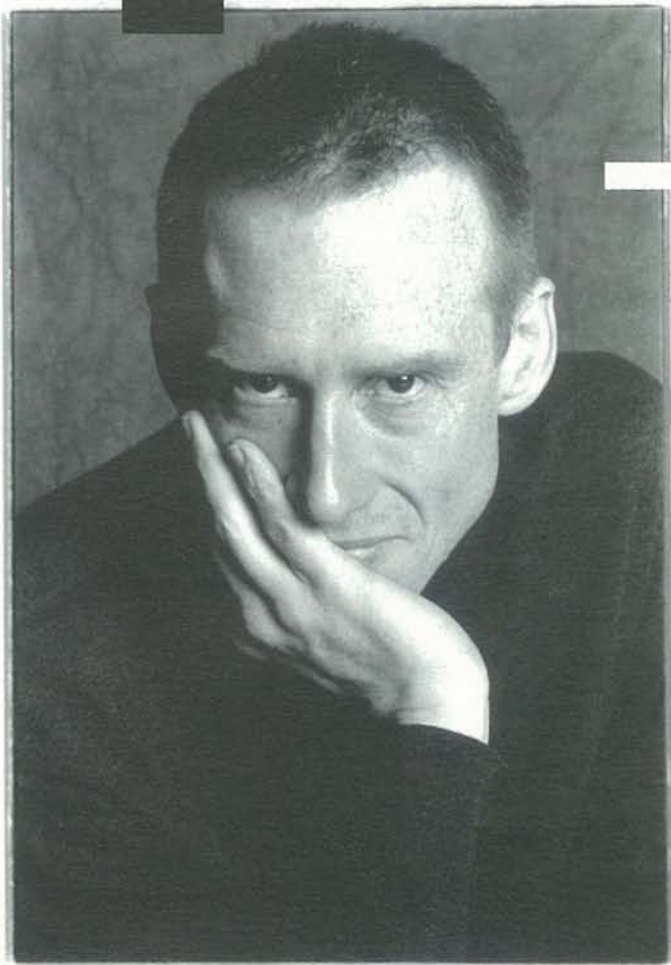

PHOTO: ANDREAS POHLMANN

במבוי סתום

פורסיית

היה מעציב לראות איך פורסיית מוותר על הקומפוזיציה הקבוצתית ברוב חלקי המחול, ומתמקד רק בתנועה, ביצירת שפה, שממנה אילתרו הרקדנים

ויליאם פורסיית הוא מגדולי הכוריאוגרפים בימינו, ולדעתי אחד החשובים בהיסטוריה של המחול. הוא חידש בתחומים רבים ואף קבע סטנדרטים חדשים. חותמו ניכר אצל יוצרים מובילים היום, ביניהם כאלה שלהקותיהם הופיעו לאחרונה בארץ.

למשל, אדוארד לוק הקנדי. במופע האחרון של להקתו, "לה לה לה יומן סטפס", ניכרים בשפת התנועה בעיקר של הנשים ובחלק מהדואטים קווים ברורים של מחול ניאו-קלאסי, וכן מהירות, חדות ותוקפנות שמאפיינות את הקו המתוח והמוקצן של פורסיית.

דוגמה אחרת: המחול "יאג" של להקת בת-שבע, מאת אוהד נהרין. בין התפרצויות אנרגיה שנראות מקריות, כאוטיות, מגיע רגע של מוזיקה קלאסית בהירה, והרקדנים מתאחדים בתנועות באלט פשוטות (טנדי פורט-דה-ברא) - מחווה מודעת, אני משער, לפורסיית.

השפעתו של פורסיית ניכרת הן בשפה התנועתית והן בגישה המנוכרת אל התכנים הבימתיים. בראיון שערכתי איתו לפני כמה שנים (גליון מס' 6) הוא קבע: "עבורי רגשות הם עניין פרטי... אין לי כלים לעסוק ברגש במחול... אין לי עניין לספר סיפור". הניכור האלים, שבא לידי ביטוי בולט בדואטים של פורסיית, הוא החומר המניע כוריאוגרפים רבים מאוד בימינו, ובתוכן עיקרי זה עסקו עבודות שבוצעו בפסטיבל ישראל האחרון, ובראשם עבודותיו של הבלגי וים ואנדקייבוס.

התרומה החשובה של פורסיית היא בתחום הקומפוזיציה הקבוצתית. התייחסו והמורכבות שלה (כמו בפוגות של באך) מציבים סטנדרט חדש, ואחרי הצפייה קשה לקבל הנעת קבוצה סימטרית ואחידה, שיש אפילו אצל כוריאוגרפים טובים וידועים כמו מוריס בז'אר או רמי באר.

בקיץ האחרון התקיימה בפסטיבל הולנד רטרופקטיבה לפורסיית, בהשתתפות להקתו, באלט פרנקפורט. לאחר צפייה חוזרת בעבודות השונות, במיוחד ביצירה החדשה "אדוס טלוס" (Eidos : Telos), נראה לי שכוריאוגרף גדול זה איבד את דרכו. התוצאה היתה מעצבת, מעציבה ואף מדאיגה. החשש נובע ממעמדו המיוחד של פורסיית בעולם המחול, ומכך שבעתיד נאלץ לראות עוד הרבה עבודות כאלה, שלו ושל יוצרים אחרים המושפעים ממנו.

היה מעציב לראות איך פורסיית מוותר על הקומפוזיציה הקבוצתית ברוב חלקי המחול, ומתמקד רק בתנועה, ביצירת שפה, שממנה אילתרו הרקדנים. חלקם עשו עבודה מרתקת, אך המכלול לא התגבש לתמונה משמעותית. בפרק האמצעי של עבודה זו ניתן היה לראות את היכולת המדהימה של פורסיית להניע קבוצה בחלל. הקבוצה נעה בתנועות ואלס פשוטות יחסית, שיצרו התהוות מחזורית מורכבת. אך "ואלס המוות" הזה (כך הוא נקרא), לווה במונולוג פתטי במתכוון - תוספת מיותרת וחסרת טעם, שגימדה את התנועה.

אדוס טלוס

EIDOS : TELOS. PHOTO: DOMINIK MENTZOS

והדבר לא ישפיע כלל על היצירה. יש כאן, איפוא, ביטול מושג "התפקיד", ולכן חשיבותו של הרקדן היחיד בעבודות של פורסיית וממשיכיו הולכת ופוחתת.

השאלה היא, אם מחול העתיד ימשיך להתפתח לכיוון של מופעים עתירי אמצעים, שבהם המרכיב של הריקוד פחות דומיננטי, והנוכחות של היחיד היא משנית ולעיתים אף מתבטלת, במקרה שאינו מייצר ביצועים מרשימים. נראה לי שיש גבול למגמה זו.

במירוץ להרשים ולהדהים נעשה סף הגירוי של הקהל גבוה יותר ויותר, עד שבסופו של דבר אין עוד מה לחדש. גם השילוב של שימושי מדיה שונים עם המחול הבימתי הוא בעייתי. ברגע שיעלם עצם החידוש שבשילוב, יהיה הקהל ביקורתי יותר כלפי שילובים שאינם יוצרים אחדות אורגנית אמיתית.

מעבר לכך, יש (לי לפחות) צורך אמיתי לראות רקדנים כבני אנוש, כאלה שאנו יכולים להיות מרותקים מהם, גם כאשר הם פשוט הולכים או מביטים זה בזה. למשל, הטריז המופלא ב"טבולה רסה" של אוהד נהרין. דומה שהעבודה האחרונה שלו עבור בת-שבע, "יאג", היא ניסיון לחזור לכיוון זה - מחול מצומצם באמצעים ובמספר הרקדנים, שבו לכל אחד יש תפקיד ונוכחותו של כל אחד בעלת משמעות.

בראיון איתו מדבר פורסיית בהתלהבות על כך שהתנועה שרקדניו מבצעים, במיוחד תוך כדי אילתור, מהירה מדי מכדי שהתודעה תהיה מעורבת בה. אולם, העדרו של רגע רפלקסיבי, בו הרקדן ממקם עצמו כאדם נוכח במחול בו הוא משתתף, הוא למעשה ביטול ערכו האנושי. הנהייה אחרי הפעולה המשוחררת ממשא התודעה (והמוסר בכלל זה) מצויה גם במה שנקרא "תורת הפעולה" של הפאשיזם.

מבחינת העיצוב, יש לפרק הראשון ב"אדוס טלוס" דמיון לציורים בסגנון המטאפיזי של דה-קיריקו. ושוב, בשממה הסוריאליסטית של דה-קיריקו (נופים, כיכרות, רחובות שאין בהם זכר לדמות אדם), כמו גם בציורים של עמיתו הפוטוריסטים, יש ניסיון להשתחרר מהמסורת של המוסר הנוצרי ואף ההומניסטי. אומנים אלה היו ממבשריו ותומכיו של הפאשיזם האיטלקי.

איני חושב שמישהו מהיוצרים החשובים בני זמננו, ובוודאי לא פורסיית, הוא פאשיסט. אולם הם תוצרים של תקופה, בה האנושי מתגמד נוכח כוחות כלכליים ופוליטיים. וכך, בלי כוונה תחילה, הם נגררים לעשייה שיש בה קווי דמיון לאומנות שהיתה המבשרת של תנועות רעיוניות ופוליטיות, ששללו את קיומו של הפרט העצמאי.

השימוש של פורסיית באימפרוביזציה של הרקדנים על הבמה הוא לכאורה ביטוי של אישיותם. אך בפועל, ההבעה האישית מוקטנת, והם מהווים כלים של ביטויים שונים ואקראיים של השפה המחולית. ניתן להחליף ביניהם בכל שלב, או לוותר על כל אחד מהם,

הקריינות שמופיעה בהרבה עבודות של פורסיית היתה במקרה זה דומיננטית במיוחד, מין להג פטפטני, חסר משמעות בחלקים רבים. אין ספק, המקום המרכזי של הקריינות בעבודה זו העיק והטריד. והתוצאה הסופית: מחול שקורס תחת העומס המיותר של הדיבור, בלגאן של עשרות רקדנים המאלתרים ביחד ולא מתארגנים למבנה קוהרנטי, ותלבושות ואביזרים שיוצרים עושר חזותי דקדנטי, שהקשר שלו לשאר מרכיבי היצירה סתום.

ניתן לסכם את הכיוון שפורסיית ואחרים מתווים עבור המחול העכשווי במערב על רקע המגמות במחול בסיום המאה העשרים: הפקות גדולות המשתמשות במיטב הטכנולוגיה ובאמצעים חזותיים מקסימליים, לצד ביטוי רגשי ואישי מינימלי. שתי מגמות אלה קשורות זו בזו, ופועלות ליצירת ניכור ולהמעטת המימד האנושי במחול. יצירות כאלה כוונתן להמם, לסחוף ולהפתיע, ואמירה אישית במימד הרגשי אינה קיימת בהן. למרות שאלה יצירות מחול, נעשה בהן שימוש רב באמצעים שאינם נובעים מריקוד, כמו סרטים, קריינות, משחק וגימיקים ויזואליים.

עם השטחת המימד האישי, מצליחים הרקדנים לקבוע נוכחות רק כאשר הם נעים במהירויות עצומות ובשינויי כיוון מפתיעים. ואם אתה לא שם, כמאמר הפרסומת, אתה לא קיים. הרקדנים של פורסיית הם רקדני-על מבחינת היכולת הגופנית והטכנית. אבל מחול כזה מתאים רק לאנשים צעירים מאוד. בשלות ועומק רגשי, ונוכחות שאינה נשענת על ביצועים מדהימים, כל אלה אינם ערכים המוכרים במחול מסוג זה.

אדוס טלוס
EIDOS : TELOS, PHOTO: DOMINIK MENTZOS

